

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ 6 ส่วน ดังนี้

1. นโยบายของปฏิรูปการศึกษา และการผลิตครูหลักสูตร 5 ปี
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. แนวคิดการผลิตและพัฒนาครู
4. แผนการพัฒนาศึกษานิเทศศาสตร์วิชาชีพครู (หลักสูตร 5 ปี)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
6. แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

1. นโยบายของปฏิรูปการศึกษา และการผลิตครูหลักสูตร 5 ปี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ หมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา ตั้งแต่มาตรา 22-30 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข โดยเฉพาะมาตรา 24 ที่กล่าวถึงบทบาทของครูว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ครูทุกคนจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาและนำมาใช้เป็นหลักและแนวทางในการสอน ประกอบด้วย สาระสำคัญ 6 ประการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การที่จะพัฒนาครูทุกระดับทั่วประเทศให้มีความสามารถในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว ได้อย่างทั่วถึงนั้น นับเป็นเรื่องที่ยากแต่มีความสำคัญยิ่ง ประเวศ วะสี (2542) ได้กล่าวว่า การปฏิรูปการเรียนรู้มันต้องเกี่ยวข้องกับครูจำนวนมากกว่า 8 แสนคน เกี่ยวข้องกับนักเรียนกว่า 14 ล้านคน และเกี่ยวข้องกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง อีกจำนวนมาก การปฏิรูปนี้เป็นการปฏิรูปวิธีการเรียนรู้ของห้องเรียนทั่วประเทศ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “การปฏิวัติวัฒนธรรมการเรียนรู้” ของคนไทยทั้งชาติ นับว่าเป็นงานที่ยากแต่ก็สามารถทำได้และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้ เพราะเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของคนทุกคน และเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของชาติ ด้วยเหตุนี้การแสวงหายุทธวิธีในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สามารถช่วยพัฒนาครู ผู้เรียนและบุคคลต่าง ๆ ให้มีการเรียนรู้เป็นไปตามลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนด จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

พิศนา แคมณีและคณะ (2542) ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีคุณสมบัติตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 2 ประการคือ การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และการพัฒนาทั้งโรงเรียน (Whole School Approach) การวิจัยพัฒนาเป็น ยุทธศาสตร์ที่ควรส่งเสริมให้โรงเรียน ได้เรียนรู้เนื่องจากการวิจัย และพัฒนาเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องยั่งยืนและสามารถเชื่อมโยงการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้านของครู คืองานด้านการเรียนการสอน การวิจัยและการปรับปรุงพัฒนางานให้ประสานสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยและพัฒนาโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ที่มุ่งแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติและนำข้อค้นพบไปใช้ในการปฏิบัติจริง โดยมีกลุ่มบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมจะยิ่งช่วยให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์และถูกต้องยิ่งขึ้น

จากรายงานการวิจัยของสุวรรณ ภควัตชัย และกมลรัตน์ กะนองเดช (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาแบบการปฏิรูปโรงเรียนพื้นที่ภาคใต้ ยะลาและปัตตานี โดยใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นโครงการย่อยของโครงการ โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติผู้วิจัยได้ศึกษาใน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนธาร ไทวัชตวิทย์ โรงเรียนบ้านนิบง โรงเรียนหนองบัวหลวง จังหวัดยะลา และโรงเรียนเคชะ

ปีคนยานุกูล โรงเรียนชุมชนบ้านตะลุงโปะ โรงเรียนเทศบาล 4 วัดนพวงศ์สาราม จังหวัดปทุมธานี นักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้คำปรึกษา การร่วมวิจัย ปฏิบัติการกับครู และผู้บริหาร โรงเรียน ฯลฯ

ผลจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสอนพัฒนาครูทั้ง โรงเรียนมีหลายรูปแบบ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยคณะวิจัยใช้ยุทธศาสตร์จุดประกายความคิด กระตุ้น ท้าทายให้ผู้บริหารและคณะครูอาจารย์ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ทั้งเป็นรูปแบบที่ทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยจัดให้ทั้งผู้บริหาร คณะครูอาจารย์แต่ละ โรงเรียนในความรับผิดชอบมาประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แบบเป็นทางการ ในระยะที่ 2 รวม 3 ครั้ง และแบบไม่เป็นทางการ สำหรับโรงเรียนที่ต้องการ โดยมีได้ให้จำกัดจำนวนครั้งขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละ โรงเรียน นอกจากนี้คณะครูในโครงการฯ แต่ละ โรงเรียนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันแบบ กัลยาณมิตรในลักษณะ โรงเรียนใหญ่เป็นที่เลี้ยงโรงเรียนเล็ก และการสร้างเครือข่ายซึ่งกันและกัน
2. สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้สอนในระยะที่ 2 คณะวิจัยได้จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการการวิจัยในชั้นเรียน 2 ครั้ง การพัฒนาการเรียนการสอน ตามแนวคิด 5 ทฤษฎีหลักในบางโรงเรียนที่มีความต้องการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนผู้สอน เช่น โรงเรียนบ้านนิบง โรงเรียนหนองบัวหลวง ยกเว้นโรงเรียนธาร ไตว์ชาติวิทย์และโรงเรียนเดชะปัตนยานุกูล ซึ่ง 2 โรงเรียน มีความพร้อมในการปฏิรู้นำไปสู่การประกันคุณภาพในสถานศึกษาไปได้ในระดับหนึ่ง
3. การนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน คณะวิจัยได้ออกนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการทุกโรงเรียนเพื่อเป็นที่ปรึกษาติดตามการพัฒนาการเรียนการสอนการนิเทศชั้นเรียน ชี้แนะการทำ ปรับปรุงแผนการสอนแบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียนรายงานสรุปผลการวิจัย ตลอดจนติดตามพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ครูผู้สอน ตลอดจนชุมชน นักเรียนที่เกิดจากผลการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนรวมทั้งการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการเขียนรายงานการประเมินตนเอง
4. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนในโครงการฯ ได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับพื้นฐานความพร้อมของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน เช่น การพัฒนาโดยครูต้นแบบ ครูแกนนำมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสอนทั้งระบบ โรงเรียน รูปแบบที่ครูทุกคนเป็นเครือข่ายซึ่งกันและกันทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร โดยมีครูต้นแบบ ครูแกนนำเป็นที่ปรึกษาและรูปแบบการบริหารจัดการ โดยให้ชุมชนช่วยพัฒนา ใช้แหล่งชุมชนและภูมิปัญญาของท้องถิ่นขับเคลื่อนการปฏิรูปไปพร้อมกันและรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกัลยาณมิตรระหว่างโรงเรียนในโครงการปฏิรูปฯ